

Na začiatku akademického roka 2002-2003 vyšla na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity významná publikácia – celoštátna vysokoškolská učebnica kolektívu autorov pod vedením Anny Tokárovej: *Sociálna práca. Kapitoly z dejín, teórie a metodiky sociálnej práce*. Ide o učebnicu, ktorá je obsahom i rozsahom mimoriadne bohatá (572 strán) a je určená študentom sociálnej práce na slovenských vysokých školách. Vznikla na podnet Asociácie vzdelávateľov v sociálnej práci v SR (AVVSP), ktorá združuje zástupcov vysokých a stredných škôl, na ktorých sa študuje sociálna práca, sociálna pedagogika a iné príbuzné odbory. Hlavným motívom pre napísanie učebnice bol nedostatok literatúry pre štúdium sociálnej práce, potreba zhrnúť základné poznatky z vybraných problémových okruhov teórie a praxe a poskytnúť študentom komplexnejší zdroj informácií, ako to umožňujú doteraz vydané skriptá alebo monografie z oblasti sociálnej práce.

V kolektíve dvadsiatich autorov sú zastúpení učitelia všetkých slovenských univerzít, na ktorých sa študuje sociálna práca, sociálna pedagogika, ale aj ďalší odborníci. Učebnica je výsledkom riešenia úloh vedeckého výskumu v rámci projektov grantovej agentúry VEGA, odborných analýz Výskumného ústavu práce a sociálnych vecí, rokovaní rôznych expertných skupín a odborov Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR, ale aj ďalších výskumných projektov a úloh. Oponentmi a členmi vedeckej rady učebnice sú poprední odborníci v oblasti sociálnej práce a jej príbuzných disciplín.

Učebnica je jedným z krokov (o ktoré sa usiluje AVVSP v SR), ktoré smerujú k systemizácii a kompletizácii poznatkov potrebných pre profesionalizáciu sociálnej práce ako povolania a pre rozvoj sociálnej práce ako študijného a vedného odboru. Autori jednotlivých kapitol nadväzujú na staršie i najnovšie publikácie z oblasti sociálnej pedagogiky a sociálnej práce, na časopisecké štúdie a zborníky z vedeckých konferencií, ktoré vyšli na Slovensku. Učebnica sleduje aj širšie európske a stredoeurópske (najmä české, poľské a nemecké) kontexty teórie a praxe sociálnej práce a sociálnej pedagogiky. V niektorých kapitolách reaguje na podnety obsiahnuté v zborníkoch z posledných celoeurópskych kongresov, konferencií a publikácií, ktoré poriadajú organizátori Európskej asociácie škôl sociálnej práce a ďalších európskych organizácií sociálnych profesií združených v ECSPRESS (Európskom konzorciu sociálnych profesií pre vzdelávanie a sociálne štúdie – The European Consortium of Social Professions with Educational and Social Studies).

Učebnica sa odlišuje od typických učebníc (ktoré spravidla odrážajú ustálené systémy poznatkov a všeobecne akceptované paradigmy daného vedného odboru) tým, že autori jednotlivých kapitol sa zámerne nevyhýbajú aktuálnym sociálno-politickým súvislostiam a faktom. Naopak, vychádzajú z aktuálnych spoločenských potrieb a trendov, pretože, ako v úvode uvádza vedúca autorského kolektívu, sociálna sféra, sociálne profesie a činnosť sociálnych pracovníkov musia oveľa viac ako iné profesie a sféry sociálnej reality reagovať na aktuálne zmeny v ekonomike a politike.

Obsah učebnice tvorí deväť kapitol, ktoré sa vnútorne členia podľa tematických celkov na podkapitoly. Za každou podkapitolou sú otázky a úlohy zamerané na zdôraznenie významných faktov a na aktivizovanie čitateľov pre nachádzanie súvislostí medzi charakterizovanými javmi. Za každou kapitolou je zoznam literatúry. Prvá kapitola *Vybrané teoreticko-metodologické otázky sociálnej práce* sa člení na dve podkapitoly. V prvej Anna Žilová charakterizuje *vybrané kategórie sociálnej práce*, ako sú: sociálna sféra, sociálna politika, sociálna práca ako praktická činnosť, sociálny problém a sociálna situácia, objekt a subjekt sociálnej práce, sociálna práca a sociálni pracovníci a základné druhy sociálnej práce. V druhej podkapitole Anna Tokárová charakterizuje *sociálnu prácu ako vednú disciplínu*. Venuje sa často diskutovanej otázke, nakoľko sociálna práca ako systém poznatkov spĺňa kritériá vednej disciplíny. Poukazuje na historické paralely sociálnej práce a sociálnej pedagogiky, načrtáva predmet a úlohy sociálnej práce ako multidisciplinárnej vedy a jej vzťah k sociálnej andragogike, geragogike, sociálnemu manažmentu, rodovým štúdiám a iným príbuzným disciplínam.

Druhá kapitola *Vybrané kapitoly z dejín sociálnej práce*, ktorej autorkou je Dagmar Kováčiková, je najrozsiahlejšou časťou učebnice. Je bohatým prameňom poznatkov o *metodologických otázkach dejín sociálnej práce, o vývoji sociálnych názorov a teórií, sociálneho zabezpečenia a starostlivosti o opustené a sociálne narušené deti*. Náčrtom vývoja profesionalizácie a inštitucionalizácie sociálnej práce, faktami o spoločenských a politických súvislostiach a sociálnej pomoci ľuďom v núdzi prispieva k formovaniu stavovskej hrdosti budúcich sociálnych pracovníkov.

Tretia kapitola je venovaná *Makrosociálnym kontextom sociálnej práce*. Anna Tokárová v podkapitole *Globalizácia a jej sociálne súvislosti* poukazuje na protirečivý a nezvratný charakter globalizácie, na jej pozitívne a negatívne sociálne dôsledky, v podkapitole *Slovenská republika v procese európskej integrácie*

a globalizácie sa venuje aktuálnym otázkam transformácie sociálnej sféry, teórie a praxe sociálneho rozvoja, celoživotného vzdelávania. V podkapitole *Trh a sociálna politika* Tibor Halečka charakterizuje štruktúru trhu a prejavy jeho odcudzenia (alienácie), úlohu sociálnej politiky v sociálnom štáte a dokumentuje blízky vzťah medzi sociálnou a ekologicko-environmentálnou politikou.

Na tvorbe štvrtej kapitoly *Teória a prax sociálnej politiky* sa podieľali štyria autori: Rastislav Bednárík v podkapitole *Teória sociálnej politiky* rozpracoval oblasti, subjekty, princípy a funkcie sociálnej politiky, Tatiana Letková v podkapitole *Štát a legislatívna základňa sociálnej politiky* objasnila kompetencie štátu, priority sociálneho zabezpečenia a nové makroekonomické pojmy, ktoré súvisia so sociálnou prácou – verejný sektor, sociálne výdavky. Iveta Radičová a Stanislav Konečný v podkapitole *Sociálna politika u nás a vo svete* objasnili príčiny rozdielov v sociálnej politike rôznych krajín a načrtli vývoj sociálnej politiky u nás od roku 1918.

Na obsahu piatej kapitoly *Profesionálni sociálni pracovníci a povaha ich práce* participovali tiež viacerí autori. Júlia Čechová rozpracovala determinanty kvality a účinnosti práce sociálneho pracovníka, Miroslav Tvrdoň a Mária Machalová problematiku profesionálnej etiky sociálnej práce a Tibor Halečka vzťah etiky a etikety v sociálnej práci a princípy etického kódexu sociálneho pracovníka. V podkapitole *Odborné vzdelávanie sociálnych pracovníkov* (Jana Levická) je načrtnutý vznik a vývoj škôl sociálnej práce vo svete s dôrazom na Európu. Kapitulu uzatvárajú informácie o príprave a ďalšom vzdelávaní sociálnych pracovníkov na Slovensku (Anna Tokárová, Zdena Vasilová, Milan Schavel a Mária Machalová), o aktuálnych úlohách sociálnych profesií v zjednocujúcej sa Európe, o európskych a svetových profesijných asociáciách sociálnych pracovníkov (Anna Tokárová).

Sociálna patológia a rizikové skupiny sú predmetom šiestej kapitoly. Peter Ondrejko rozpracoval základné pojmy sociálnej patológie, problematiku chudoby, agresie, agresivity, hostility a násilia, kriminality, prostitúcie, drogovej závislosti, samovražednosti, Jozef Kredátus problematiku alkoholizmu a Katarína Fuchsová problematiku gamblerstva a homosexuality. Uvedené sociálno-patologické javy sú spracované vecne a s dôrazom na odborné riešenie problémov a možnosti primárnej, sekundárnej a terciárnej prevencie v práci sociálneho pracovníka.

Využitie psychológie v sociálnej práci rozpracovala v siedmej kapitole Eva Žiaková. Objasnila v nej základné psychologické pojmy, sociálno-psychologické aspekty sociálnej práce a vybrané otázky psychológie osobnosti so zameraním na osobnosť sociálneho pracovníka a klienta sociálnej práce.

Vybrané metódy a formy sociálnej práce spracovali odborníci, ktorí praktickú sociálnu prácu poznajú aj z vlastnej praxe a vo výučbe metodiky sociálnej práce sa špecializujú na vybrané cieľové skupiny. Metódy sociálnej práce s jednotlivcom spracovala Júlia Čechová, prípadovú sociálnu prácu Marcela Havrilová, metódy práce so skupinou Jozef Kredátus, komunitnú sociálnu prácu Anna Žilová a sociálne služby Jana Levická.

Učebnicu uzatvára kapitola *Sociálne poradenstvo*, ktorej autormi sú Květoslava Vitkovičová, Milan Schavel a Anna Žilová. Je zameraná na objasnenie podstaty a významu profesionalizácie poradenstva, na charakteristiku sociálneho poradenstva na Slovensku, jeho jednotlivých úrovní a druhov.

Učebnica *Sociálna práca. Kapitoly z dejín, teórie a metodiky sociálnej práce* ako celok i prostredníctvom jednotlivých kapitol výraznou mierou prispieva k rozvoju metodologických základov teórie sociálnej práce. Má všetky znaky vedeckej monografie (pôvodné výsledky vedeckého výskumu, citovanie), ale i typické znaky vysokoškolskej učebnice (otázky a úlohy, prehľadný a zrozumiteľný text). Osobitne treba oceniť, že učebnica je vybavená vecným i menným registrom, ktoré čitateľom uľahčujú orientáciu v učebnici. Bohatý zoznam našej a zahraničnej literatúry za každou z deviatich kapitol je významným prameňom informácií o monografiách, zborníkoch, štúdiách a článkoch nielen z vybraných tematických okruhov sociálnej práce, ale aj ďalších príbuzných vedných odborov. V prílohe publikovaný *Profil absolventa a návrh vzdelávacích štandardov v sociálnej práci na Slovensku* je podnetným koncepčným materiálom pre tvorbu a rozvoj študijných programov sociálnej práce na slovenských vysokých školách. V závere je potrebné poďakovať zakladateľom AVVSP v SR za koncepciu učebnice, odboru riadenia a rozvoja ľudských zdrojov Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny v SR, Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity a vedúcej autorského kolektívu Anne Tokárovej, ktorá dokázala zladiť odlišné štýly dvadsiatich autorov do „súrodého textu“.

Publikácia je síce primárne určená študentom, učiteľom, rigorózantom a doktorandom v odbore sociálna práca, ale odporúčame ju do pozornosti aj študentom príbuzných vedných odborov a sociálnym pracovníkom, pre ktorých sa určite stane zdrojom odborného rastu. Do tlače je pripravené jej druhé vydanie.

Beáta Balogová